

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Erdő Péter bíboros köszönőlevele Heisler András Mazsihisz-elnökhöz

A nemrégiben Budapesten lezajlott 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és Ferenc pápa látogatása kapcsán Erdő Péter bíboros, prímás, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye érseke levélben köszönte meg Heisler Andrásnak, a Mazsihisz elnökének, hogy jelen volt az eseményen.

A magyar katolikus egyházfő azt írta: „Az Eucharisztikus Kongresszus és Szentatyánk budapesti látogatása nagy élmény és bőséges kegyelem forrása volt nemcsak a katolikus közösség, de minden jóérezsű magyar ember számára.”

Erdő Péter úgy fogalmazott: „Köszönöm Elnök úr nyitottságát, hogy volt szíves személyesen jelen lenni a Ferenc pápával történt találkozón. Biztos vagyok benne, hogy ezáltal is tovább erősödik a közösségeink közötti kölcsönös megértés és testvéri szeretet.”

Útközben hazafelé

Amikor édesapám 2009 novemberében meghalt, felhívtam Izraelből Naftali Kraus, akivel neki is, nekem is meghitt kapcsolatunk volt (utolsó könyveit mi adtuk ki), kérdezve, megengedném-e, hogy tizenegy hónapon át kádist mondjon érte, „mert mégiscsak egy zsidó lélek volt”. Az ajánlat meghatott, és természetesen elfogadtam ezt a nemes gesztust.

Édesapám, Iványi (eredetileg Lautenbach vagy Lauterbach) Tibor Jenő 1928-ban született. Édesanyja, Freund Mária zsidó származású volt mindkét ágán. Édesapja, Freund Adolf 1868-ban, Győrszigeten született. A Hitközség anyakönyvében láttam is az erről szóló bejegyzést. Sajnos a zsidó nevére nem bukkantam. Édesapja Jakob Freund szabómester volt, aki a Festő utcában lakott, és ott is halt meg 1895-ben. Mikor legutóbb Győrben jártam, a sírját nem sikerült fellelnem, mert akkor még csak az 1900 utáni temetőrészt feldolgozása készült el. A temetői névjegyzéki kötet kivonatának Freundjai között nem sikerült azonosítanom. Dédnagyapám anyakönyvi kivonatában természetesen anyja neve (Leni Goldstein) is fel van tüntetve.

Ükszüleim 1939-es keltezésű házassági anyakönyvéből vett kivonatából tudható, hogy Jakob édesanyja Mari Deutsch, édesapja pedig F. Israel. Ők ekkor Pápán laktak, s fiuk is ott született. Jakob második felesége Johanna Goldstein volt, aki pedig Magendorfban született, mellyel kapcsolatban Brach Nathan rabbi igazolja, hogy Gros. Magendorf azonos Nagymagyar községgel.

Megvan Deutsch Mari születési anyakönyvi kivonata is arról, hogy ő Filipp Deutsch (sz. 1801) és Julianna Mautner (sz. 1811) lányaként 1836-ban Ádándon született. Járta az ádándi temetőben, sőt öcsémmel némi takarítási, helyreállítási munkákat is végeztünk. Több rokonra utaló sírkövet is találtunk.

Nagyanyám egyik testvérének születési anyakönyvi kivonatából is tudható, hogy nagyanyám édesanyja Weisz Terézia (Riza) volt, aki Torvajon született. Tudomásom szerint itt kizárólag az ő családjuk volt zsidó. Űkapám kocsját üzemeltetett. Felmenői közül ismert, hogy az édesapja Weisz Gábor, az édesanyja pedig egy másik Deutsch Mária volt.

Fennmaradt a Torvajon született Gábor Weisz kereskedő házassági anyakönyvi kivonata is, továbbá a halotti anyakönyvi kivonata a tabi hitközségtől.

Mellékszál Freund Ferenc házassági anyakönyvi kivonata, aki a dédnagyapám testvérének, Zsigmondnak és Steiner Franciskának volt a fia. Spitzer Bertát, Spitzer Lázár és Gottlieb Teréz lányát vette feleségül. Elemért dédnagyapám örökbe fogadta, hogy Tordáról Magyarországra, Tapolcára menekülhessen.

Nagyjából ennyi az, amit zsidó eleimről összeszedtem. Apám édesapja evangélikus volt, így apám egy időben a Fásori Evangélikus Gimnáziumba járt. Nincs tudomásom arról, hogy ezen a vonalon létezik-e valamilyen zsidó eredet. Különös, hogy nagyapám testvére, Lautenbach Vilmos az Amerikába való kivándorlása során a hajó utaslistáján zsidó vallásúként szerepel.

Adolf dédnagyapám az első világháborúban lovas tüzérként a legmagasabb kitüntetések egyikét kapta, így kezdetben mentesült a

zsidótörvények hátrányai alól, a felesége azonban, akit nagyanyám rejtegetett, nem. Másik lányuk, Ilona a férjét, Kaszás (Krausz) Pált és fiait, Györgyöt és Ervint a soában elvesztette. A hajdani győri zsinagóga előtti emlékoszlopon kilenc különböző korú Freund mártír nevét olvastam, valamilyen rokonaim voltak, de természetesen hatmillió hozzátartozóm veszett oda. A velem egykorúak mint a testvéreim, a fiatalabbak mint a gyermekeim, az idősebbek mint a szüleim.

Meggyőződésem, hogy Auschwitz nem egyszeri rettenetes történelmi kisiklás volt, hanem húsz év-

század megátalkodott keresztény antijudaizmusának, majd antiszemitizmusának a gyümölcse. A hajdani kis názáreti Jézus, majd tanítványai köré szerveződött zsidó mozgalomban az első század ötvenes éveitől többségbe kerültek a nem zsidó rómaiak, akik lassan feledtetni akarták az alapítók eredetét. Talán ezért is írta meg a társai Saul (Paul) a Rómaiakhoz írott levelét, melyben világossá teszi, hogy Isten Izraelre vonatkozó kiválasztó szándéka nem semmisült meg, és nem helyettesíthető a zsinagóga az eklézsiával. Mindez azonban láthatóan nem győzte

Magyarország és Izrael közös érdekeken alapuló kiváló kapcsolatát méltatták Jeruzsálemben

Magyarország és Izrael közös érdekeken alapuló kiváló kapcsolatát méltatták Jeruzsálemben az 1956-os forradalom és szabadságharc tiszteletére rendezett fogadáson.

Első alkalommal rendezték Jeruzsálemben és nem Tel-Avivban az október 23-i ünnepi fogadást, melyen Magyarország tel-avivi nagykövetségének munkatársai mellett számos jelentős izraeli politikus és közszerelő, valamint a helyi magyar közösség ismert képviselői is megjelentek.

„Különösen fontosnak tartottam részvételemet egyrészt mert Jeruzsálemben rendezték az eseményt, másrészt mert igen nagy jelentőséget tulajdonítok az antiszemitizmus elleni harcnak Európában és Magyarországon, ahol már eddig is sokat tettek a leküzdéséért, de még mindig akadnak teendőik” – mondta az MTI tudósítójának Ruvén Rivlin volt államelnök az eseményen.

Benkő Levente, Magyarország nagykövete is felhívta a figyelmet a fogadás helyszínére a város központjában lévő patinás lakónegyedben, ahol a szabadtéri rendezvény közelében Jeruzsálem óvárosa, a három monoteista hit, a zsidó, a keresztény és a muzulmán vallás szent helye látszott.

„Először, de nem utoljára tartjuk itt a fogadást” – mondta a nagykövet, és emlékeztetett rá, hogy Magyarország már 2019 tavaszán, első európai országként gazdasági-diplomáciai kirendeltséget nyitott a városban a gyorsan fejlődő kapcsolatok további fejlesztésére.

A koronavírus-járvány miatt két év után először rendeztek idén nagyszabású fogadást, mivel a jelenlegi helyzet már lehetővé tette a társadalmi élet ezen formájának újraindítását is. Benkő Levente turizmusra buzdította az izraeli elnöket a biztonságos európai célpontnak számító Magyarországra, s hangsúlyozta Magyarország és Izrael fontos stratégiai szövetségét, melyben Jeruzsálem Budapestet legjobb barátjának tekintheti az Európai Unióban, Magyarország pedig a Közel-Kelet legbiztosabb pontjaként számíthat Izraelre.

Az 1956-os forradalom után az elnyomás elől elmenekült százezrek közül mintegy hússzezen Izraelben települtek le – hangsúlyozta a történelmi esemény jelentőségét a közel-keleti ország kezdeti korszakában a nagykövet.

Az izraeli kormányt Omér Bár-Lév belbiztonsági miniszter, a szociáldemokrata Munkapárt politikusa képviselte, aki a jeruzsálemi helyszín méltatása után elismerő szavakkal szólt a két ország közös érdekeken alapuló közeli kapcsolatáról, és megköszönte Izrael támogatását a nemzetközi diplomáciában, s kiemelten az ENSZ-ben.

Bár-Lév felidézte Szijjártó Péter magyar külgazdasági és külügyminiszter Petách Tikván, egy rakéta sújtotta épületnél tett látogatását a tavaszi katonai hadművelet idején, és megköszönte ez ügyben is a magyar kormány támogatását.

Az izraeli miniszter hangsúlyozta a magyarországi zsidó közösségek védelmének fontosságát, és az antiszemitizmussal szembeni zéró tolerancia további folytatására buzdította.

meg a „pogányokat”. A reformáció sem foglalkozott a szakítás és elhatárolódás kérdésével. Olyannyira nem, hogy Luther – érdemei mellett – sokkal inkább veszedelmes antijudaizmusáról vált hírhedtté. Amikor az 500. évfordulón másokkal együtt kezdeményeztem, hogy a wittenbergi városi templomról (Luther kedvenc igehirdetői bázisa) távolítsák el a förtelmes, úgynevezett zsidó disznót, akkor turisztikai és hagyományörző szempontokra való hivatkozással ezt a városi tanács nem fogadta el.

Tapasztalatom, hogy a kiengesztelődést óhajtó zsidó-keresztény párbeszéd jobbra zsidók és zsidó

nyékkükről rendszeresen hoztunk saját költségen egy-egy turistacsoportot (eddig összesen 12-14 ilyen alkalom volt), hogy valamiképpen kifejezzük a szeretetünket. Kezdeményeztük több vidéki temető rendbetételét is.

A jelenlegi egyházi törvény átalakulása következtében a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség ellehetetlenült, és amikor ennek következményeivel szembeálltunk, zsidó testvéreink (így a Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség is) soha nem tapasztalt szolidaritással és szeretettel siettek a segítségünkre. Az egyetlen legális közösség a Mazsihisz, amely kiállt mellettünk. Több hitközség támogatott bennünket jelképes 613.000 forinttal, amiből a Tóra etikai üzenete volt kiolvasható.

Tudom, hogy nem vagyok rá méltó, és az is biztos, hogy nem a szolidaritásért cserébe, hálából vagy más megfontolásból akarom zsidóságot megerősíteni, hanem annak a mindig is bennem visszhangzó hívó szónak engedelmekedem, ami Ábrahám ősapánkat is elindította Mezopotámiából arra a vándorútra, melynek során azzal szembesült, hogy ezen a földön mindig idegen és vándor lesz, ugyanakkor bárhova lép, azt a neki adott szolgálat helyeként otthonos felelősséggel kell szolgálnia.

Tisztában vagyok vele, hogy egy ilyen döntés, melynek kapcsán minden elvárásnak jó lelkiismerettel szeretnék eleget tenni, mindkét oldalon válthat ki ellenérzéseket. Ha választás elé állítanak, habozás nélkül döntenék zsidó identitásom mellett. Szeretném azt is hangsúlyozni, hogy semmiféle előnyre, védelemre, kiváltságra vagy hasonlókra nem számítok. Az isteni hívás és intés mellett minden tőlem telhetőt meg akarok tenni. Az Úr figyelmességéből és bizalmából nekem is adott a zsidóságban gyökereztetett szeretetiemért.

Iványi Gábor

Dr. Kardos Albert-szavalóverseny Debrecenben

Az immár huszonkettedik alkalommal megtartott vers- és prózamondó verseny a Mazsók és a Debreceni Zsidó Hitközség közös rendezvénye volt. Az ideit három kerek évforduló tette különlegessé: 160 éve született a verseny névadója, dr. Kardos Albert, 100 éve alapították a hozzá kötődő Debreceni Zsidó Gimnáziumot, és

Az elődöntő korcsoportonként zajlott, gyermek, ifjúsági, felnőtt és szépkorú kategóriára bontva. A versenyzők – többek között – mezőkövesdi, debreceni oktatási intézményekből érkeztek.

Első körben valamennyien Szenes Hanna egy-egy versét vagy prózai alkotását adták elő, majd a szabadon választott mű következett. Kányádi

gória elődöntőjében két párost láthattunk a színpadon. Márta Anna és Jenei Jázmin (Kodály Zoltán Zene-művészeti Szakgimnázium és Zeneiskola) Arany János *Néma bú* című versét zenésítette meg, Horváth Amadea és Dávid Jutka (Huszár Gál-gimnázium) pedig az Új Forrás zenekar egyik számát, az *Amikor teljes a sötétség* címűt adták elő. Zenei aláfestésként zongora és fuvola szolgált.

Az előtérben „tömeg ostromolta” a döntősök névsorát. 15 versenyző jelölése történt meg.

Miután lezajlott a döntő minden kategóriában, az ítések ismét félrevonultak, hogy a nyertesek sorát, a díjazottak nevét nyilvánosságra tudják hozni. Közben az egyik legrégebbi szenior versnök, Mezősi Levente elénekelt egy verset – ez alkalommal vendégként. A jelenlévők a hagyományoknak megfelelően szavazhattak arról, ki kapja a Közönségdíjat.

Az ebédet követően került sor a várva várt eredményhirdetésre. A teremben tapintható volt a csend.

A DZSH elnöke szóláslehetőséget adott a Mazsók elnökének, hozzátéve, segítségük nélkül nem jöhetett volna létre a program.

Szabó György először elmondta,

Kategóriagyőztesek madártávlatból

S jött a meglepetés! Szabó György bejelentette, hogy az első helyezetteket elviszik Izraelbe, ahol végigkövethetik Szenes Hanna útját, a Herzl-hegyi megemlékezést. Egyedülálló, páratlan élményben lesz részük.

A nézőtérén az izgalom tovább fokozódott, hiszen a díjkiosztás előtt a zsűrielnök, Muzsnai Árpád lépett a mikrofonhoz.

Egyebek mellett elmondta: szép, emlékező napok voltak, művelődéstörténetileg is. Sok lírai hangulatú Szenes Hanna-verset hallhattunk a fiataloktól. Idézte a fennmaradt napló néhány sorát, reményét fejezve ki, hogy felfigyeltek a páratlan kordokumentumra és a bátor lány minden mondanivalójára. Végül köszönetet mondott a DZSH vezetőinek, hogy létrejöhett ez a valóban színvonalas verseny.

Ifjúsági kategória: a győztesek, Horváth Amadea és Dávid Jutka (Huszár Gál-gimnázium) Izraelbe utazhatnak. A két második helyezett, Al-Srebche Jázmin (Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium) és Balla Krisztián (Debreceni SZC Péchy Mihály Építőipari Technikum) 20-20 ezer forintot vihettek haza. Harmadikként Márta Anna (Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola) 15 ezer Ft-ot kapott.

Felnőtt kategória: a Szenes Hanna emléktúrára Al-Srebche Nárcisz (Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, mesterképzés) utazhat el.

Szépkorú kategória: Izraelbe utazhat Mezősi Leventéné Kati.

Énekelt vers kategória: két páros megosztva végzett az első helyen, így Horváth Amadea és Dávid Jutka, valamint Márta Anna és Jenei Jázmin egyaránt 20-20 ezer Ft pénzzutalomban részesült.

Közönségdíj: az elismerést s az azzal járó 10 ezer Ft-ot Bánhegyi Emese Kincső (Miskolci SZC Mezőkövesdi Szent László Gimnázium és Közgazdasági Technikum) nyerte el.

A műsorvezető és a zsűritagok virágcsokrot és kóser vörösbort vehettek át. Horvitz Tamás búcsúzásképpen örömeinek adott hangot, amiért megrendezhették ezt a rendkívüli eseményt, és megdicsérte a felkészült versenyzőket a komoly kiállásért.

Legvégül Szalai Andrea megköszönte a szervezők és a zsűri munkáját, majd dr. Grósz Zsuzsanna javaslatára a színpadon Mezősi Kati szólólelkével és a közönség bevonásával felhangzott a *Szól a kakas már*, a nagykállói rebbe dala.

Tudósítóként szeretnék köszönetet mondani a fogadtatásért, a sok segítségért Zámorai Edith titkárság-vezetőnek, Szalai Andrea műsorvezetőnek és a műszakiaknak, s nem utolsósorban a konyha kvartettjének (Török Amália, Szász Margó, Dickmann Tamara és Pongor Eszter) a fontos falatokért.

Találkozunk jövőre is.

g juli

Horovitz Tamás

100 éve született Szenes Hanna, a tragikus sorsú író-költő, aki példát mutató emberségből, elkötelezettségből, bátorságból és helytállásból.

A termet megtöltötték az izgatott gyerekek, fiatalok és idősebbek, majd helyet foglalt a zsűri: Muzsnay Árpád elnök, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület főtanácsosa, valamint Kreislerné dr. Grósz Zsuzsanna, a DZSH elnökhelyettese, Fohn Veronika magyartanár, Láng Eszter képzőművész és Stern Erviné előljáró.

Kezetét vette a megnyitó. Szalai Andrea műsorközlő bevezetőjében elmesélte, hogy korábban lányát, Márkus Lucát kísérte ezekre a megemlékezésekre. A ma már elismert, sokat foglalkoztatott színművész so-

Sándor, Radnóti Miklós, Várnai Zseni, Romhányi József, Szabó T. Anna, Varró Dani voltak a leggyakrabban idézettek.

A kora délután egy érdekes beszélgetést is tartogattak: Láng Eszter *Élni, ahogy* című kötete volt téma. Aki kérdezett, Szénási Miklós író-újságíró volt.

Heller Zsolt esztéta mutatta be őket, majd egyebek mellett felhívta a figyelmet, hogy szinte az egész épületben, tárlókban, falon, egyebütt tárgyi gyűjtemények, kiállítások láthatók, a Debreceni Zsidó Templomért Alapítvány segítségével és szervezésével. A korábbi díszterem pedig immár a Debreceni Zsidó Kulturális és Tudományos Kutatóintézet funkcióját is ellátja.

Szénási Miklós a kötetet rendhagyónak aposztrofálva, abból néhány sort idézett. A szerzőről elmondta, hogy sokoldalúsága tiszteletreméltó, egyszerre író, kritikus, grafikus, festőművész, kiállító és kiállításokat vezető. Sokan nem is tudják, cselekvő, aktív emberként mi mindenrel foglalkozik. Láng Eszter kifejtette, hogy valóban így van, gyakran háromféle dolgot is végez egyszerre.

Mitől függ, hogy épp mit csinál? Hétfőn verset ír, kedden rajzol, szerdán szerkeszt, csütörtökön gazdasági kérdéseket feszeget? – tette fel a kérdést Szénási Miklós.

Mire Láng Eszter azt felelte: első megjelent írását sok-sok követte, de gyakran az íróasztalfióknak. Nyáron művésztelepeken festeget, kiállít, s amit nem lehet képi formában ábrázolni, azt megírja.

A beszélgetés végén hosszú sorban álltak a dedikálásra várók a szerző asztala előtt.

Vacsora után a Sabbathsong Klezmer Band *Percek tánca – Szenes Hanna élete és versei* című vídám-szomorú zenés játéka látható a közönség. Az előadáshoz a Pásti utcai ortodox zsinagóga biztosított helyszínt és kivetítőt, hangtechnikát és fényeffektusokat.

A hitközség elnöke tájékoztatta a megjelenteket, hogy a Mazsók támogatásának köszönhető emlékező koncertsorozat egyik állomása a debreceni.

Masa Tamás beszélt a zenekar 23 éves múltjáról, az első bemutatkozásokról, kötődésükről Szenes Hanna emlékéhez, a darab 2013-as megzenésítéséről, ami Szentkirályi Györgynek volt köszönhető.

Természetesen a feszes tempó ellenére a zsűri értékelt az addigi versenyzők szereplését, s jegyzőkönyvben rögzítette a döntőbe jutottak névsorát.

A következő nap is sok élményt tartogattak. Az „Énekelt vers” kate-

Láng Eszter és Szénási Miklós

gyszerre író, kritikus, grafikus, festőművész, kiállító és kiállításokat vezető. Sokan nem is tudják, cselekvő, aktív emberként mi mindenrel foglalkozik. Láng Eszter kifejtette, hogy valóban így van, gyakran háromféle dolgot is végez egyszerre. Mitől függ, hogy épp mit csinál? Hétfőn verset ír, kedden rajzol, szerdán szerkeszt, csütörtökön gazdasági kérdéseket feszeget? – tette fel a kérdést Szénási Miklós. Mire Láng Eszter azt felelte: első megjelent írását sok-sok követte, de gyakran az íróasztalfióknak. Nyáron művésztelepeken festeget, kiállít, s amit nem lehet képi formában ábrázolni, azt megírja. A beszélgetés végén hosszú sorban álltak a dedikálásra várók a szerző asztala előtt. Vacsora után a Sabbathsong Klezmer Band *Percek tánca – Szenes Hanna élete és versei* című vídám-szomorú zenés játéka látható a közönség. Az előadáshoz a Pásti utcai ortodox zsinagóga biztosított helyszínt és kivetítőt, hangtechnikát és fényeffektusokat. A hitközség elnöke tájékoztatta a megjelenteket, hogy a Mazsók támogatásának köszönhető emlékező koncertsorozat egyik állomása a debreceni. Masa Tamás beszélt a zenekar 23 éves múltjáról, az első bemutatkozásokról, kötődésükről Szenes Hanna emlékéhez, a darab 2013-as megzenésítéséről, ami Szentkirályi Györgynek volt köszönhető. Természetesen a feszes tempó ellenére a zsűri értékelt az addigi versenyzők szereplését, s jegyzőkönyvben rögzítette a döntőbe jutottak névsorát. A következő nap is sok élményt tartogattak. Az „Énekelt vers” kate-

Feszültségoldásként ismét Mezősi Leventét hallhattuk, majd következett a különféle díjak átadása. Emellett az összes versenyző könyvjutalomban részesült és emléklapot kapott.

Gyermek kategória: első helyeztekként Kamenyiczki Tirza (Huszár Gál-gimnázium) Szenes Hanna-emléktúrára vehet részt. Másodikként Hajdú Ajna (harmadik osztályos tanuló, Huszár Gál-iskola) 20 ezer Ft-ban részesült, míg harmadikként ketten, Váradi Anett és Veres Virág Viola (Huszár Gál-iskola) vehettek át 15-15 ezer Ft-ot.

Szabó György

sem maradt alul a díjak odaítélésénél...

Ezután mikrofonhoz szólította a hitközség elnökét, Horovitz Tamást, aki köszöntött minden megjelentet, majd átadta a szót dr. Puskás István polgármesternek. Ő is személyes emlékeket idézett fel, azt az időszakot, amikor útban valahová izgatottan várt a sorára, majd kiállt a közönség elé, s bizony hol jól, hol kevésbé jól sikerült a „szereplése”. De megszerezte a rutint. Szólt arról is, hogy a hármas közös kultúra, a zsidó, a debreceni és a nemzeti megmutatja az értékek megosztását. Út-raloval szolgálhat, fontossá válik. Folytassák tehát, és adják át minél többeknek.

Horovitz Tamás elmondta, mennyire örül a találkozásnak, az ismert és új arcoknak. Megköszönte, hogy a nehézségek ellenére is sokan eljöttek, hiszen az ittlét mindnyájunkat nyertessé tesz.

Feszült figyelem

„A Teremtő legszebb neve az irgalom”

Szociális tanácskozás a Mazsihiszben

Szociális ellátások egyházi keretekben címmel rendeztek tanácskozást a Mazsihisz budapesti székházában, ahol egyházi vezetők és szociálpolitikai szakemberek együtt kerestek válaszokat a téma legfontosabb szakpolitikai kérdéseire. A Mazsihisz részéről a Goldmann Tamás által vezetett pécsi Dr. Szántó László Szeretothon, a Szövetség módszertani központja volt a program főszervezője.

– A holokauszt, majd a világháború után következő vallásellenes korszak lenullázta az öngondoskodást mindig szem előtt tartó magyar zsidó közösség szociális intézményrendszerét, így a rendszerváltást a zsidóság úgy érte meg, hogy korábbi szociális hálójának az elemei gyakorlatilag megszűntek – mondta megnyitóbeszédében Heisler András, a Mazsihisz elnöke a Szociális ellátások egyházi keretekben című konferencián a Szövetség Síp utcai székházában.

Az elnök méltatta az amerikai Joint által alapított Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány (MAZS) munkáját, amelynek köszönhetően – németországi anyagi források bevonásával – az 1990-es években megoldódott a holokausztütléklőkről való gondoskodás. A szociális háló egyes meglévő elemeit – például az időotthonokat és a napközi otthonokat – a Mazsihisz működtette, amely egyedi eseteket is megoldott, ha szükséges volt, ám a munka dandárját a jelenleg Thaly Saul által vezetett MAZS Alapítvány végezte el. Heisler András úgy fogalmazott: ez a helyzet egy ideig kényelmes volt a Mazsihisz számára, ám 4-5 éve tudatosult a Szövetségben belül, hogy hamarosan tovább kell lépni, hiszen új kihívások jelentek ezen a területen.

Az idő előrehaladtával sajnos csökken a holokausztütléklők száma, ám nőtt a rászorulóké, köztük azoké a másodgenerációs túlélőké, akik idővel maguk is segítségre, gondoskodásra szorultak, szorulnak. Az elnök kiemelte: az új kihívások felismerése után a Mazsihisz a MAZS Alapítvánnyal konzorciumba tömörítve indított programot a másodgenerációsok megsegítésére, majd a Joint támogatásával meghirdette a JadbeJad (Kéz a kézben) programot a rászoruló hittestvérek számára. Heisler András hangsúlyozta: a JadbeJad jelenleg már a nyolcadik pályázati kört bonyolítja le, transzparens elszámolással és egyre szélesebb kliensi körrel.

Az elnök végül az új fejlemények között említette azt is: a pécsi Dr. Szántó László Szeretothon a szociális területen immár a Szövetség módszertani központjaként működik, továbbá a Mazsihisz a közelmúltban átvette a Jointtól a MAZS Alapítvány alapítói jogait.

A konferencia résztvevőit ezután dr. Tóth Tibor, az Emberi Erőforrások Minisztériumának háttérintézményeként idén létrejött Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet főigazgatója köszöntötte. Ennek az intézménynek a bevonása az egyházi kereteken belül működő szociális ellátórendszerrel való közös gondolkodásba azért kiemelkedően fontos, mert éppen az az a szervezet, amely a szakterületet érintő problémák társadalmi okainak vizsgálatától kezdve a stratégiaalkotó és tervező munkán keresztül egészen a rendszer- és intézményfejlesztésig képes szakmai tudásközpontként működni. A főigazgató hangsúlyozta: a Nemzeti Szociálpolitikai Intézet elkötelezett az iránt, hogy a szociális ellátásban működő szervezetek, így az egyházak tevékenységéhez is naprakész, sokrétű szakmai támogatást nyújtsanak.

Beer Miklós: nem fordíthatjuk el a fejünket

A konferencia első plenáris előadását „Tanuljatok jól tenni” címmel dr. Beer Miklós nyugalmazott római katolikus váci püspök tartotta egyrészt a katolikus egyház szegényeket segítő missziójáról, másrészt pedig arról a gondoskodó tevékenység-

Dr. Beer Miklós

ről, amit nyugalomba vonulása óta ő maga végez. A püspök azt mondta: az egyház kétezer éve – minden elkövetett hibája és bűne ellenére – alapvetően arról szól, hogy soha nem felejtette el a rászorultak, szegények, a magukról gondoskodni képtelenek gyámolítását. Ennek kapcsán Ferenc pápát idézte: „A Teremtő legszebb neve az irgalom.”

Dr. Beer Miklós beszédében a Katolikus Szeretetszolgálat és a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységét emelte ki, amelyek pótolhatatlan munkát végeznek a hátrányos helyzetűek támogatásával. Személyes adalékként tette hozzá, hogy nyugdíjba vonulása óta ő maga is a legszegényebbek felé fordult, és Nógrád megyei, ipolyásági falvakban igyekszik segíteni a rászorultakon, köztük sok cigány családon.

– Ezeket az embereket látva nem tarthatjuk el a szemünket és nem fordíthatjuk el a fejünket – hívta fel a figyelmet a püspök. – Tudatosítani kell magunkban, hogy ezek az emberek nem tehetnek arról, hová születtek, nem ők maguk választották ezt a sorsot, s ugyanilyen megkérdőjelezhetetlen tény az is, hogy ezeknek az embereknek a zöme önerőből képtelen saját magán segíteni. Tudom, hogy sok kudarccal nehezíti a segíteni akaró emberek munkáját, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy a gyámolításra szoruló embereknek a születésüktől fogva az első munkába állásukig fogni kell a kezüket. Másképp nem megy, csak ha köztük járunk és segítő kezét nyújtunk.

Győri Péter: az elmúlt 20-30 év szabályozási rendszere a probléma gyökere

A második plenáris előadást Győri Péter szociológus-szociálpolitikus tartotta „Szociális ellátórendszerek és egyházak” címmel. Először rövid történeti áttekintést adott a magyar szociálpolitika elmúlt harminc évének legfontosabb epizódjairól.

Amellett, hogy Győri Péter a hazai önkormányzati szociálpolitika egyik legjobb ismerője, rálátással bír az ágazat nemzetközi modelljeire is. Mint mondta, Franciaországban az egyházak lényegében civil szervezetként vesznek részt a szociális ellátásban. Olaszországban ezzel szemben teljesen más modell működik – fejtette ki Győri Péter –, hiszen ott a sajátos történelmi hagyományoknak, a karitásznak nagyon jelentős szerepe van a szociális ellátórendszerek működtetésében. Ennél bonyolultabb a németországi rendszer, ahol korporatív szisztémában, az állami, önkormányzati és egyházi szervezetek összefonódásában működnek a szociális szolgáltatások. Győri Péter hozzátette: mindezt azért tartotta fontosnak elmondani, mert mindenhol valamilyen történelmileg kialakult, elfogadott konszenzuson alapuló elvárások szerint vesznek részt az államok és az egyházak a szociális ellátásban.

A szakember elmondta: mivel problémaközpontú előadás megtartására kapott felkérést, szükségesnek látja hangsúlyozni, hogy Magyarországon az elmúlt 20-30 évben kialakult finanszírozási és szabályozási rendszerben keresendők azok az okok, amelyek mi-

att ma nálunk vita tárgya az állam és az egyházak szerepe a szociális ellátórendszerek működtetésében. Győri Péter az előzmények között említette az 1993-as szociális törvényt, amely akkoriban innovatív módon a szektorsemleges szociális ellátás szabályozását alkotta meg. Az említett szektorsemlegességen azt kell érteni, hogy a törvény teljesen egyenrangú partnereként határozta meg az ágazat állami, önkormányzati, civil és egyházi szereplőit. A megelőző negyven évhez képest ez a szektorsemlegesség hatalmas szabadságot és lehetőséget jelentett.

Nem sokkal ezután fokozatosan létrejött a normatív támogatások rendszere, amelynek az volt a lényege, hogy a szociális szolgáltatók a központi költségvetésből egységes elvek alapján kaptak fajlagos normatív támogatást. Emögött az a felismerés munkált, hogy a szociális ellátórendszereket az önkormányzatok működtetik, amelyek aztán civil szervezetekkel és egyházakkal szerződhetnek szociális feladatok ellátására, azaz akkor még úgy tűnt: az önkormányzatok által biztosított anyagi forrásokon kívül a központi állami normatív támogatás még pluszkiegészítést jelent majd. Ám a gyakorlatban hamar kiderült – tette hozzá a szakember –, hogy a valóságban az állami normatív támogatás nem a kiegészítő forrást jelent, hanem magát az alapot, mivel a működési költségek 60-70 százalékát a központi normatív támogatásokból fedezték. Azaz a fenntartóknak ezt a normatív támogatást kellett kiegészíteniük ahhoz, hogy a szektor szereplői működni tudjanak.

Győri Péter fordulópontnak nevezte a mára előállt helyzet kialakulásában azt, hogy Horn Gyula akkori miniszterelnök 1997-ben a Vatikánban aláírta a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék közötti, történelminek tekinthető megállapodást (erről lásd keretes írásunkat).

A plenáris előadások után a tanácskozás a délután folyamán kisebb csoportos szekciókban folytatódott.

A konferencia központi témája szempontjából a Vatikáni Megállapodás azért tekinthető mérföldkőnek, mert szabályozta a közfeladatok egyházi ellátása kapcsán nyújtott állami támogatások rendszerét, és bevezette az egyházi járadék finanszírozási formáját (ez lényegében a vissza nem szolgáltatott egyházi ingatlanvagyonnak a járadék formájában megvalósuló állami megváltását jelentette). Ez a szerződés – az addigi normatív finanszírozáson túl – új támogatást vezetett be az egyházi fenntartók számára kiegészítő támogatásként, azaz a Vatikáni Megállapodás döntő hatást gyakorolt az egyházfinanszírozás szabályainak alakulására is. A Horn-kormány megállapodást kötött négy történelmi egyházzal (a katolikus egyházzal, a református egyházzal, az evangélikus egyházzal és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével), amit kormányhatározatban ratifikáltak.

Kácsor Zsolt/Mazsihisz

Találkozások a halál angyalával

Az újpesti főrabbi ezúttal a zsidó hagyományból több olyan történetet mesél el, amelynek fókuszában a kikerülhetetlen halál és az emberi akarat csap össze egymással. A zsidó bölcsesség ugyanis arra tanít minket: a Tóra szüntelen tanulmányozásával az ember elháríthatja feje fölül a legrosszabbat is, ami történhet vele.

„És szólott Mózes: Engedd látnom a te dicsőséged!” (II.M. 33/18.) „És szólott az Ő-való: Nem láthatod színemet, mert nem láthat engem az ember, amíg él.” (II.M. 33/20.)

Bölcsseink szerint: „Dicsőségem nem láthatod, de kis részt dicsőségemből tapasztalhatsz. Oktatlak, hogyan kell imádkozni és fohászodni hozzám. Izrael kimerítette ősei érdemeit, nincs reménye I-ten kegyéhez. Ha viszont hozzám fordul, hivatkozva könyörületességemre, megbocsátok nekik.”

A Talmud olyan eseteket említ, ahol a halálnak nem volt hatalma szent életű emberekben. *Rábbá bár Nachmani* egy ízben bujdosni kényszerült egy zsarnok elől. Kiment a mezőre, fára mászott, és ott tanulmányozta a Tórát. Az égben elrendelték, hogy jelenjen meg Rábbá az égi trónus előtt. Elküldték érte a halál angyalát, de nem volt hatalma rajta, mivel Tórával foglalkozott. Ekkor borzalmas szél támadt, a fa ágai rettenetes zajt adtak zúgással. Rábbá azt hitte, hogy kardcsörtetést hall, s hogy érte jöttek a katonák. Abbahagyta a tanulást, és azt mondta: Jobb I-ten kezébe kerülni, mint az emberekébe. Erre meghalt.

Pumbaditában megtudták, hogy nem él a Mester, s a holtteste keresésére indultak. Nem találták, mire egy hatalmas madarat láttak, amely szárnyaival árnyékot csinált egy testnek. Ebből sejtették, hogy ott van Rábbá holtteste. Hatnapos gyászszertartást rendeztek. Csak hét nap után távoztak, és megállapították, hogy nincs hatalma a halálnak olyan fölött, aki folyamatosan Tórával foglalkozik.

Rabbi Simon bár Chalafta társai kíséretében részt vett egy körülméletési szerződésen. Étekezés közben azt mondta a gyermek apja: vegyetek részt fiam lakodalmán is. Erre a rabbi áment mondtak. Hazafelé menet találkozott a halál angyalával, aki szomorú volt. Kérdésükre azt felelte: azt a parancsot kaptam, hogy a fiúcska lelkét vegyem, de a ti áldásotok megakadályozott ebben. Az igaz ember jókívánsága és óhaja elhárítja a rossz végzést.

„És mondta az Ő-való Mózesnek: ird fel magadnak ezeket a szavakat, mert eme szavak szerint kötöttem szövetséget veled és Izraellel.” (II.M. 34/27)

A Talmud (Gittin 60b) szerint a vers első fele az Írott Tanra, a második pedig a Szóbeli Tanra utal. Talmudi előírás szerint tilos volt az írott szóban, a szóbeli pedig írásban továbbadni, egészen addig, amíg „lehetetlenül vált a megőrzése, és eljött az idő, hogy az Ő-valónak cselekedjenek” (uo. 60a). Le kellett írni a Szóbeli Tant is, amelynek jelentőségét talán Rabbi Johánán szavai érzékeltetik leginkább: „I-ten nem másért, mint a Szóbeli Tan szavaiért kötött szövetséget Izraellel.” (uo. 60b)

Ennek köszönhetően egy érdekes és bővebb elemzésre érdemes kifejezést, ami héberül így hangzik: „háláchá L'Mose miSzináj”, magyarul: Mózesnek a Szinájon átadott háláchá. Ez azon instrukcióknak a gyűjtőneve, melyeket a Kinyilatkoztatás utáni negyven nap során kapott Mózes I-tentől, és Rábbám szerint „lehetetlen mellettük vagy ellenük érvelni, mert azok a zsidók, akik személyesen Mose rábbénutól hallották ezeket, mindennapi életük részévé tették, majd átadták gyermekeiknek, akik továbbadták a későbbi nemzedékeknek”, és e folyamot során a tóraival megegyező erősségű előírásokká váltak.

Jehudi, a prysuchai rabbi (Przysucha – város Lengyelországban) felszólította *Bunám* nevű tanítványát, hogy utazzon el. Bunám nem értette mestere kérését, de semmit sem kérdezett. Felült a szekere, és hagyta a lovakat, hogy menjenek kedvük szerint. Betértek egy kocsmába, ahol a tulajdonos meghívta őket ebédre. Bunám leült, de a többiek vizsgálták, hogy kóser-e a hús, a halacha szerint készítették-e el. Egy szakadozott ruhájú ember, aki a kocsmában volt, megszólalt: „Ó, ti jámbor zsidók! Nem gondoljátok, hogy túl nagy hűhót csaptok abból, elég tisztá-e az, amit a szátokba vesztet? Nem azzal kellene foglalkoznotok inkább, ami elhagyja a szátokat?” Bunám rabbi választolni akart, de az ember eltűnt. Megértette, miért küldte őt utazni tanítója.

Bunám rabbi bement egyszer Jehudihoz, aki tanult. A tanító felpillantott a könyvéből, és mondta: „Bunám! Mondj valamit a Tórából, és én kifejtem neked!” Bunám ezt mondta: „És mondta Mózes Israel egész gyülekezetének füle hallatára ez éneknek szavait mindvégig.” (V.M. 31/30)

– Mindvégig – ismételte Jehudi, majd újra a könyve fölé hajolt, mire Bunám rabbi örömmel távozott.

A 15 éves *Hánoch*, aki szintén bent volt a szobában, azt kérdezte, minek örül ennyire, hiszen Jehudi nem ezt ígérte, hanem azt, hogy kifejti.

– Na, gondolkozz csak – mondta Bunám –, Mózes addig mondta újra és újra az éneket, amíg tökéletessé nem tette.

És akkor *Hánoch* is megértette.

Szerdócz Ervin

Zsidó sírba temették a holokauszttagadó neonácit

Henry Hafenmayer holokauszttagadó még halála után is botrányt okozott – a neonáci férfit egy zsidó tudós sírjába temették el.

Hafenmayer augusztus közepén, 49 éves korában, hosszú betegség után hunyt el. Most eltemették: Max Friedlaender (1852–1934) zenetudós sírjába helyezték az urnáját.

A stahnsdorfi temetőben Hafenmayer urnás sírja náci találkozó színhelyévé vált.

Friedlaender sírkövét a neonácik fekete kendővel borították le, a sírhelyet vaskeresztes, birodalmi sírszalaggal díszített koszorúkkal borították, a temető kápolniját neonáci hősímádat helyszínévé alakították – írja a *krone.at* nyomán a *Nap Híre*.

Kiderült, ebben a temetőben lehetőség van arra, hogy történelmi sírokat szponzorálhassanak – a támogatók átvállalják a fontos sírok karbantartását, cserébe jogot kapnak arra, hogy ott temessenek.

A Berlin-Brandenburg-Sziléziai Felső-Lusatia protestáns egyház megengedte a temetést, amit azzal indokoltak, hogy „mindenkinek joga van a végső nyughelyhez”.

A temető egyelőre még „vizsgálja a hibát.”

Irak iráni határához készül több száz ultraortodox zsidó

Irak iráni határához készül Guatemalából a Lev Tahor, vagyis Tiszta Szív nevű, Izraelben zsidó táliboknak is nevezett ultraortodox szekta több száz, többnyire izraeli állampolgár tagja, jelentette a Jediót Ahronót című izraeli újság hírportálja, a Ynet nyomán az MTI.

A csoport több tagját, többtagutnyi családot láttak a guatemalavárosi repülőtéren Irak felé készülni, ahonnan minden bizonnyal Iraki Kurdistan iráni határához igyekeztek volna. A lap szerint a guatemalai hatóságoknak egyelőre sikerült feltartóztatniuk őket.

A Ynet szerint Izraelben attól tartanak, hogy ott majd túszul ejthetik őket, és szabadon engedésükért magas váltságdíjat fognak követelni. A szektatagok Izraelben élő rokonai a hatóságokhoz fordultak azzal a kéréssel, hogy akadályozzák meg odautazásukat. Ugyanígy tettek a csoport amerikai állampolgársággal is rendelkező rokonai.

Izrael és az Egyesült Államok mindent elkövet, hogy ne juthassanak el Irakba, és így elejét vegyék az újabb diplomáciai bonyodalmaknak. Ennek az anticionista, Izrael-ellenes zsidó szektának egyes tagjai már 2018-ban politikai menedékjogot kértek Irántól, és a vezetőik hűséget esküdtek Ali Hamenei ajatollahnak, Irán legfőbb vallási és politikai vezetőjének, írta a lap.

Néhány héttel ezelőtt a guatemalai hatóságok amerikai kérésre feltartóztatták a szekta egyik, amerikai útlelvellel utazó csoportjának tagjait, akik Iránba készültek, ahol a feltételezések szerint politikai menedékjogot akartak kérni.

A szekta tagjai a tudósítás szerint azt tervezik, hogy 70 fős csoportokban Irak északkeleti részébe, az Iránnal határos kurd térségbe utaznak, mert meggyőződésük szerint ez a „bibliai Babilon”, és a Messiás először erre a területre érkezik el.

Az első szektatagok már megérkeztek a térségbe, hogy földet vásá-

„Zsidó tálibok”

roljanak és megkezdik a letelepedési terv előkészítését. Vannak, akik légi úton, nemzetközi repülőtereken vágtak neki, mások szárazföldön, Mexikón és Salvadoron keresztül indultak el céljuk felé, hogy később szálljanak fel a Közel-Kelet felé tartó repülőgépekre.

A Tiszta Szív nevű, szélsőségesen vallásos zsidó szekta több száz tagja eddig Guatemala Santa Rosa nevű részén élt. A Ynetben megszólalt az egyik tag Izraelben élő hozzátartozója, aki szerint rendkívül nehezek az életkörülményeik táboroszerű otthonaikban, vallási okokból nem esznek húst és halat sem, kenyeret, tökmagot és gyümölcsöt élnek.

A szektát az 1980-as években alapította Slomó Helbrans rabbi Jeruzsálemben, ahonnan legnagyobb csoportjuk előbb Kanadába, onnan az Egyesült Államokba, majd Mexikóba költözött, és legutóbb, az elmúlt hét évben Guatemalavárostól körülbelül kétfelényi autóra telepedtek meg.

Az őket segítő izraeli Cvi Gluck rabbi szerint a guatemalai csoportban mintegy 280 izraeli, amerikai és kanadai él, többségük kettős állampolgársággal rendelkezik. A rabbi szerint az elmúlt három évben az ott született

csecsemőket szándékosan nem regisztrálták, hogy ne tudják elvinni őket a hatóságok razzia esetén, és az újonnan csatlakozó családoktól elvesszik összes útleveleket.

A Tiszta Szívből emlekenként személyek tanúvallomásai szerint a szektában büntetésekkel sújtják a szerintük vétkes tagokat, éhezést, kiközösítést, súlyos fizikai erőszakot alkalmaznak velük szemben, beleértve a meztelenre vetkőztetett nők és gyerekek nyilvános megkorbácsolását.

Már 12-13 éves korban megházasítják a gyerekeket, sok lány nagyon fiatalon már állapotos, és bizonyítékok vannak nemi erőszakra is, amit „irányításnak” neveznek a csoport vezetői. 2014-ben azért menekültek Guatemalába, mert a kanadai hatóságok nyomozást indítottak ellenük gyermekbántalmazások és gyermekházasságok miatt.

A szektát azért nevezik „zsidó táliboknak”, mert a háromévesnél idősebb lányoknak és a nőknek kötelező egész testüket fedő hosszú, fekete köntösbe öltözniük, és gyakran még az arcukat is elfedik. A férfiak idejük nagy részét imádkozással és a Tóra bizonyos részeinek tanulmányozásával töltik.

A kapcsolatok fejlesztéséről tárgyalt búcsúlátogatásán Jeruzsálemben Angela Merkel

Németország és Izrael együttműködésének fejlesztéséről és biztonsági kérdésekről tárgyalt búcsúlátogatásán Jeruzsálemben Angela Merkel német kancellár – jelentette a katonai rádió.

Tizenhat éves kancellárságának hetedik, utolsó izraeli látogatásán Merkel elsőként Naftali Bennett miniszterelnökkel tartott négyezernégyzetes megbeszélést szállásán, a jeruzsálemi Dávid király szállodában.

Bennett az iráni nukleáris fenyegetés veszélyességére figyelmeztette Merkelt, és nemzetközi együttműködést sürgetett Irán közel-keleti terjeszkedésével és atomfegyver-fejlesztési lehetőségével szemben.

Az izraeli miniszterelnök közös sajtótájékoztatójukon hangsúlyozta, hogy noha kiválóak a két ország kapcsolatai, újabb területeken növelhetik az együttműködést, elsősorban az innovatív technológiai iparágakban.

A személyes megbeszélés után Bennett a teljes német delegációval tárgyalt, majd ünnepélyes kormányülést vezetett Angela Merkel részvételével.

A miniszterelnök a kormányülés nyitóbeszédében országa igaz barátjának nevezte a német kancellárt, és kifejtette, hogy az izraeli kormány számos kérdésben egymástól gyökeresen eltérő nézeteket valló tagjai egyetértéssel a Németországgal ápolt kapcsolatok fontosságában és Angela Merkel nagyrabecsülésében, aki sokat tett ezen kapcsolatok ápolásáért és fejlesztéséért.

„Ez a kivételes kapcsolat hatalmas történelmi sebre alapozott. Különösen nagyra tartjuk folyamatos elkötelezettségét Izrael biztonságáért” – mondta Bennett Merkelnek a kormány ülésén. „Izrael biztonsága Németország nemzeti érdeke. Nem vagyunk semlegesek ebben a kérdésben” – idézte az izraeli kormányfő a német kancellár régebbi szavait, és kiemelte ezen álláspont erkölcsi jelentőségét Európában.

„A demokratikus, jogállami, véleménynyilvánítási szabadságot hirdető és pluralista Izrael világítótorony a háborgó tengerben. Aki semlegességet hozzat olyan kérdésben, mint az iráni-izraeli viszony, vagy olyan szervezetekkel szemben, mint az iszlamista Hamász vagy a libanoni Hezbollah, az elveszíti erkölcsi irányítóját” – vélekedett Bennett, és Izrael létkérdésének nevezte, hogy Iránnak ne lehessen atomfegyvere.

Jaír Lapid külügyminiszter is meleg szavakkal méltatta Merkelt. „Soha nem

Fotó: Reuters

volt egy pillanat sem, amikor megpróbálta eltussolni a holokauszt emlékét. Ehelyett arra készítette népét, hogy szinte kegyetlen őszinteséggel nézzen szembe a történelemmel” – mondta Lapid, és megköszönte Merkelnek az antiszemizmussal szembeni következetes küzdelmét és az Izrael védelmében játszott szerepét.

„Ha az emberiség történelmének legszörnyűbb eseménye után együtt tudunk ülni itt szövetségként, barátként, igazi társként, akkor van remény az emberiség számára” – mondta az izraeli külügyminiszter.

„A jó legyőzheti a gonoszt” – tette hozzá, és személyes köszönetet mondott a két ország kapcsolatának ápolásáért és fejlesztéséért nagyapja és néhai édesapja, a magyar ajkú holokausztlélő Tomi Lapid volt izraeli igazságügyi miniszter és miniszterelnök-helyettes, valamint Izrael népe és a zsidó nép nevében.

Merkel az ülésen elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy Németország a jövőben is elkötelezett lesz Izrael biztonsága mellett, de hozzátette, hogy néha vannak nézeteltérések az országok között, például a palesztin kérdésben. Azt is kifejtette, hogy hibának tekinti a holokauszt emlékére alapozni a kapcsolatokat.

Angela Merkel kétnapos látogatásának programjában szerepelt továbbá a Jad Vasem holokauszt-emlékmúzeum meglátogatása, valamint megbeszélést tartott Jichák Hercog államelnökkel is.

A német kancellár legutóbb 2018 októberében járt Izraelben, azóta többször is elhalasztották az újabb találkozót az izraeli választások, majd a koronavírus terjedése és legutóbb, augusztusban a tálibok afganisztáni hatalomátvétele miatt.

Mazsihisz/MTI

Örökre kitiltották a berlini focidrukkert

A német élvonalbeli Union Berlin labdarúgócsapatának vezetősége örökös kitiltással büntette a klub mérkőzéseiről azt a szurkolót, aki a Maccabi Haifa elleni Konferencialiga-találkozón megpróbált meggyújtani egy izraeli zászlót.

Az Union Berlin a Hertha BSC hazai meccsének is otthont adó Olimpiai Stadionban fogadta a Maccabi Haifa csapatát a Konferencialiga csoportkörének második fordulójában. Bár a találkozót az Union 3-0-ra megnyerte, az UEFA vizsgálatot indított, mert az első hazai találat után többen náci karlendítésekkel és „Sieg Heil!” rigmusokkal provokálták a vendégszurkolókat. A német törvények szerint az antiszemita rigmusok uszításnak számítanak, ezért az állambiztonsági szolgálat is részt vesz a nyomozásban – írja a Népszava nyomán a Mazsihisz.

A deutschlandfunk.de szemtanúk beszámolóira hivatkozva azt írta, hogy a Német-Izraeli Társaság ifjúsági tagozatának tagjai mentek ki a mérkőzésre és vettek jegyet a semleges szurkolók részére fenntartott szektorba, és ők vittek magukkal három izraeli zászlót is. A hangulat egészen a 33. percgig, a berliniek vezető góljáig nyugodt és békés volt.

Ekkor azonban többen elkezdtek provokálni az izraeli zászlókkal szurkolókat, megpróbálták sörrrel is leönteni őket. A fiatalok többsége elhagyta a szektort; akik maradtak, azoktól elvették az zászlójukat, amiből egyet az egyik Union-drukker meg akart gyújtani. „Minden rendelkezésünkre álló képanyagot átadtunk a rendőrségnek, és együttműködünk az elkövetők azonosításában a hatóságokkal” – mondta az Union Berlin sajtótájékoztatóján Christian Arbeit, a klub kommunikációs igazgatója.

Hozzátette: „Jelentkeztek nálunk szemtanúk, akik ott voltak a szektorban, és elmondták, mi történt pontosan, egyben jelezték, hogy készek vallomást tenni a rendőrségen is. Szörnyű, hogy ez előfordulhat, ugyanakkor nagyon örülünk és büszkék vagyunk azokra a jóérzésű szurkolóinkra, akik megakadályozták az izraeli zászló meggyújtását.”

Az Union Berlin labdarúgócsapatának vezetősége a saját meccseiről örökre kitiltotta azt a szurkolót, aki a zászlót fel akarta gyújtani.

Elhunyt dr. Goldmann György

A Békéscsabai Zsidó Hitközség fájdalommal tudatja, hogy dr. Goldmann György, hitközségünk előjáróságának tagja, a Békés Megyei Zsidóságért Alapítvány kurató-

riumának elnöke hosszan tartó, méltósággal viselt betegség után elhunyt.

Dr. Goldmann György évtizedeken keresztül végzett önzetlen és áldozatos munkával segítette a hitközség fennmaradását. Kuratóriumi elnökként jelentős szerepe volt a békéscsabai és Békés megyei mártírok emlékfalának létrehozásában. Szerénységgel párosuló kivételes műveltségével, mindenkor megfontolt véleményalkotásával mindannyiunk számára példát mutatott, személyét szeretet és tisztelet övezte.

Hitközségünk az általa képviselt szellemiséget és értékrendet jövőbeli tevékenységében is iránymutatónak tekintjük.

Osztozunk a gyászoló család fájdalmában!

Emléke legyen áldott!

Antiszemita falfirkák jelentek meg az auschwitzi barakkok falán

A lengyel rendőrség vizsgálatot indított az Auschwitz-Birkenau Emlékhegyen és Múzeumban történt antiszemita vandalizmus ügyében – olvasható az akibic.hu oldalon.

Az auschwitzi koncentrációs tábor kilenc barakkjának falára fújtak fel ismeretlenek angol és német nyelvű antiszemita feliratokat, közölte az Auschwitz-Birkenau Emlékhegy és Múzeum. A feliratok tartalmát nem részletezték, a közlemény szerint van köztük olyan, amely tagadja a holokausztot, illetve az antiszemita körében gyakran használt Biblia-idézet.

A közlemény kitért arra, hogy a helyszínen a komoly biztonsági intézkedéseknek köszönhetően ritkák az ehhez hasonló vandál cselekmények. Miután az esetről minden szükséges információt átadtak a rendőrségnek, a múzeum munkatársai el fogják távolítani a gyalázkodó feliratokat a barakkok faláról.

A vandál cselekmény „felháborító támadás az emberi történelem egyik legnagyobb tragédiájának szimbóluma ellen, és rendkívül fájdalmas csapás a német náci Auschwitz-Birkenau tábor összes áldozatának emlékére” – közölte a múzeum, amely reményét fejezte ki, hogy a tettesek kézre kerülnek, és megkapják méltó büntetésüket. (JTA/ Kibic)

IZRAELI SZÍNES

Baglyokkal védik a mezőgazdasági terményeket

A környezetkímélő megoldást Izrael már több országnak sikeresen exportálta. A kapcsolatok normalizálását követően Marokkó lehet a kezdeményezés következő állomása.

A rágcsálók Izraelben is komoly károkat tudnak okozni a mezőgazdaság számára, az irtásokra használt mérgek azonban környezetszennyezéssel járnak. Joszi Lesem ornitológusnak, a Tel-avivi Egyetem zoológusprofesszorának kezdeményezésére kezdtek el fészkelőhelyeket telepíteni a mezőgazdasági területek közelébe, hogy az odaköltöző ragadozó madarak intézzék el az elszaporodott rágcsálókat, írja a Jerusalem Post nyomán a *Kibic*. A baglyok évente 2000-6000 rágcsálót ejtenek el, a zsákmány méretétől függően.

Az izraeli kezdeményezés a baglyok és sólymok biológiai védelmi eszközként való alkalmazására a mezőgazdaságban 2008-ban kezdett formát ölteni, többek között az Izraeli Természetvédelmi Társaság, a Tel-avivi Egyetem, valamint a mezőgazdasági, a regionális együttműködési és a környezetvédelmi minisztérium összefogásával.

Eddig mintegy 5000 fészkelődobozt helyeztek ki egész Izrael területén. A projekt máris jelentősen visszaszorította a mérgező vegyi anyagok használatát az izraeli mezőgazdaságban, és a jövőben várhatóan még tovább fogja csökkenteni.

A kezdeményezésnek a környezetvédelmi sikeren túl egyfajta regionális összekötő szerepe is lett, a baglyokkal való rágcsálóirtást ugyanis Izrael sike-

resen exportálta Jordániának, a Palesztin Hatóságnak, Ciprusnak és Görögországnak. Most pedig Marokkó következik a sorban, miután a két ország tavaly decemberben normalizálta kapcsolatát.

Lesem professzor a Dubaj Expón megvitatta külföldi kollégájával a projekt Marokkóba vitelének operatív terveit. A későbbiekben több más észak-afrikai országba, Algériába és Tunéziába is eljuttatná a kezdeményezést, és abban reménykedik, hogy az Egyesült Arab Emírségek azon tagjai, amelyek környezetbarát mezőgazdaságot szeretnének alkalmazni, szintén csatlakoznak majd.

Azt látjuk, hogy a bagoly felváltja a galambot a béke hírnökeként, és ismét bebizonyítja, hogy a madarak számára nincsenek földrajzi határok – mondta a professzor.

Fel akarják számolni az arabok illegális fegyverviselését

Az izraeli kormány tervet fogadott el az arab kisebbség törvénytelen fegyverviselésének felszámolására, hogy ezzel csökkentse az erőszakot és a bűnözést, miután az idén már száz gyilkosság történt az izraeli arabok körében – jelentette a Jédiót Ahronót című újság hírportálja, a Ynet elfogadta az MTL.

A kormány elfogadta Joáv Szegelevic belbiztonsági miniszter-helyettes tervét, amelynek célja az ország lakosságának ötödét kitevő arab kisebbség körében az utóbbi években elharapódzott erőszak és bűnözés felszámolása.

A munkaterv együttműködést biztosít a rendőrség, a nemzetbiztonsági tanács, a Sin Bét belbiztonsági szolgálat, a főügyész, az államügyészség, az adóhatóság, a pénzügyminisztérium és több más szervezet között a cél érdekében. A kormány döntése alapján az izraeli hadsereg és a Sin Bét is részt vesz majd a törvénytelenül birtokolt fegyverek felkutatásában és begyűjtésében.

Az intézkedések sorában az igazságügyi minisztérium azonnali hatállyal olyan törvényt fog megalkotni, amelyek segítik a bűnüldöző szervek munkáját, beleértve a minimális büntetések meghatározását fegyverek illegális birtoklásáért és

kereskedelméért. A Naftali Bennett miniszterelnök által vezetett különleges ülésen jelen volt az igazságügyi miniszter, a belügyminiszter, a biztonságügyi miniszter, a népjóléti miniszter, a pénzügyminiszter, a belbiztonsági miniszterhelyettes, a főügyész, a rendőrség főkapitánya, a Sin Bét igazgatóhelyettese és már kinevezett jövőbeli igazgatója, az adóhatóság vezetője és további szakemberek.

„A kormány nagyon komolyan veszi a kérdést” – jelentette ki Bennett a megbeszélés kezdetén. „Az arab közvéleménynek meg kell értenie, hogy a biztonsági erők nem az ellenségei, hanem a megoldást jelentik számukra. Nem hibáztatni kell az országot, hanem kéz a kézben együtt kell haladni vele” – vélekedett.

„A problémát éveken elnyomták és elhanyagolták, mire szörnyű méreteket öltött, amint azt az elmúlt évben láttuk” – tette hozzá a kormányfő, és bejelentette, hogy Omer Bar-Lev belbiztonsági miniszterrel és a több más miniszterrel összehangolva létrehozta egy tárcaközi munkacsoportot a bűnözés és az erőszak kezelésére, amelyet Joáv Szegelevic nyugalmazott vezérkari főnök, belbiztonsági miniszterhelyettes vezet.

Bennett felszólította az arab köz-

véleményt, a közszereplőket és a médiamunkásokat, hogy sorakozzanak fel az állam, a biztonsági szervek és a rendőrök mögé. A miniszterelnök mozgósítást ígért annak ér-

dekében, hogy megvédjék az arab állampolgárokat az illegálisan tartott fegyverekkel elkövetett bűnesetekkel, a védelmi pénzek követelésével és a gyilkosságokkal szemben, de hangsúlyozta, hogy ez a feladat sok időt, erőfeszítést és erőforrást fog igényelni.

Az év eleje óta száz, az arab kisebbséghez tartozó embert gyilkoltak meg Izraelben, és szinte napi rendszerességgel olyan felvételeket tesznek közzé, amelyekben bűnözőket látni, ahogy éles lőszerezellel otthonokra, emberekre, vállalkozásokra lönek.

Mindennapossá váltak a bűnszervezetek, amelyek védelmi pénzeket követelnek az üzletek tulajdonosaitól, és az is általánossá lett, hogy a családok közötti konfliktusokat fegyverekkel, terrortal próbálják „megoldani”, ami súlyos erőszakhoz és félelemhez vezetett az arab településeken. Az arab társadalom erőteljesen bírálja a rendőrséget, mert szerintük nem képes hatékonyan kezelni a jelenséget.

Ros hásáná előtt Izrael lakossága 9,39 millió fő

Tavaly több mint 146 ezer fővel bővült Izrael népessége, közölte a központi statisztikai hivatal egy nappal az új év kezdete előtt.

A lakosság száma a becslések szerint elérte a 9,391 millió főt, ami 1,6 százalékkal magasabb, mint egy évvel ezelőtt, olvasható az *ujkelet.live* beszámolójában. Az elmúlt évben mintegy 172 ezer csecsemő született, míg 48 ezer ember halt meg. A koronavírus következtében 5800 fő hunyt el az elmúlt 11,5 hónapban.

Az izraeli zsidók a lakosság mintegy 74%-át teszik ki, 6,943 millió állampolgárt regisztráltak zsidóként. További 1,982 millió (21%) arab, a többiek, 466 ezren (5%) más csoportok tagjai. A százalékos arány nagyjából megegyezik az előző évvel.

A várható átlagos élettartam Izraelben az egyik legmagasabb a világon: 84,8 év volt a nőknél és 80,7 év a férfiaknál.

További 19.676 személy vándorolt be az országba, többségük a visszatérési törvény alapján, mely állampolgárságot biztosít mindenkinek, akinek van legalább egy zsidó nagyszülője.

Éz a szám nagy visszaesést mutat a két évvel ezelőtti adatokhoz képest, akkor mintegy 38 ezer fő alijázott.

2020-ban az összes bevándorló 56%-a a volt Szovjetunióból érkezett, főleg Oroszországból és Ukrajnából, 12,2% Franciaországból és 11,7% az Egyesült Államokból.

A statisztikai hivatal nem változtatott a népesedési előrejelzésein, azaz a zsidó államnak 2024-ben 10 millió, 2048-ban 15 millió, 2065-ben 20 millió lakosa lesz.

Meglepő dolgot állítanak izraeli kutatók a koronavírusról

A Jeruzsálemi Héber Egyetem kutatói szerint valójában legalább egymillióval többen haltak meg a világon a koronavírus miatt, mint ami a hivatalos jelentésekben szerepel – jelentette a Times of Israel című angol nyelvű hírportál.

A hivatalos adatok 4,22 millióra teszik a járvány halálos áldozatainak számát, de az egyetem kutatói szerint ez a szám a valóságban magasabb, mert egyes autokratá rezsimiek csökkentették a bevallott esetek számát, más országok pedig képtelenek voltak nyilvántartani a valós számokat.

Az eLife című folyóiratban közzétett tanulmány kiértékeli az adatok torzulását a különböző államokban. Ariel Karlinsky közgazdász és Dmitrij Kobak statisztikus a világ országainak felénel vette számba, hogy a korábbi évek népességváltozásához képest mennyivel volt magasabb a halálesetek száma a járvány idején.

Eddig 103 helyen vizsgálták meg a többlethalálozások számát, és becslésük szerint a jelenlegi, több mint egymilliószám még tovább fog növekedni az újabb országok tanulmányozásával.

A koronavírus-halálozások bejelentett számát összevetették az összes halálozással, főként a tavasszal gyűjtött statisztikák alapján, és azt állítják, hogy a korábbi évekhez képest érzékelhető növekedést elsősorban a koronavírus okozta Covid-19 betegség szövődései miatt elhalálozások okozták, noha ezeket az eseteket az egyes országokban más kategóriákba sorolták.

Ezt a jelenséget figyelték meg például Oroszországban, ahol a 110.000 hivatalos koronavírusos haláleset mellett 500.000-rel többen haltak meg a korábbi években.

Fehéroroszországban mindössze 390 koronavírus okozta halálesetet jelentettek, de 5700 lehet a halálos áldozatok valós száma. Nicaraguában csak 140 koronavírusos halálesetről számoltak be, miközben 7000-en halhattak bele a Covid-19 okozta betegségekbe a statisztikai adatok elemzése alapján.

Ugyanakkor a tudósok szerint a legtöbb fejlett országban viszonylag kicsi az eltérés, és valószínűleg elkerülhetetlen statisztikai hibát tükröz nagyrészt a járvány kezdetének idejéből, amikor a tesztelés még nem volt általános. Az Egyesült Államokban például 590.000 koronavírus okozta halálesetet regisztráltak, miközben az elmúlt évekhez képest 640.000-rel magasabb a halálozások száma.

Karlinsky szerint több, főként dél-amerikai országban, például Peruban, pontosan próbálják jelteni az eseteket, de a tesztelési és a nyilvántartási lehetőségek hiányában erre képtelenek.

atv.hu/MTI

Özönlenek az imák a jeruzsálemi Siratófalhoz a pandémia alatt

A Covid-19 járvány lehet, hogy a szentföldi turizmusnak megálljt tudott parancsolni, de megháromszorozta azon Istennek küldött imacétek számát, melyek a világ minden tájáról a jeruzsálemi Siratófalhoz érkeztek az elmúlt 12 hónap alatt. Sokan a pandémia megfékezéséért könyörögtek, mások bűnbocsánatot vagy – talán épp a lezárások miatt – új barátokat kértek a Mindenhatótól.

„Édes Istenem, kérek, vess véget a koronavírus-világjárványnak!” – írta egy németországi kisfiú az egyik cetliben, majd hozzátette: „És kérek, érd el, hogy a szüleim vegyenek nekem egy új iPhone-t és egy JBL hangszórót!”

„Bocsáss meg, Atyám, amiért eddig képtelen voltam megtérni. Kérek, törődj néhai férjem lelkével és a földön élőkkkel is” – írta Sylvia Ecuadorból.

„Drága Istenem, kérek, hozz új barátokat az életembe, és mondd meg a családomnak, hogy segítsenek nekem, mert a legtöbben nem beszélünk egymással, és nincs kivel beszélgetnem” – írta Anna, egy kanadai egyedülálló anyja.

A Siratófal hivatalos rabbija minden cetlit, legyen az humoros vagy kétségbeesett tartalmú, augusztus 30-án, ros hásáná, azaz a zsidó újév ünnepe előtt az éves hagyomány részeként a fal kövei közé helyezte.

A jeruzsálemi hely azért különleges, mert a Templomhegy azon oldalmaradványa, mely a legközelebb áll a hegyen i. sz. 70-ben lerombolt zsidó szentélyhez, és itt mondta el Salamon király híres fohászát is, melyben kérte Istent: bárki látogat is erre a helyre és kér tőle valamit, adassék meg neki.

„Sőt még az idegent is, aki nem a te néped, az Izráel közül való, ha eljövend messze földről a te nagy nevedért és a te hatalmas kezdedért és a te kiterjesztett karodért, mikor idejövök, könyörögnek e házban, te hallgasd meg a mennyből, a te lakóhelyedből, és add meg az idegennek mindazt, amiért könyörög hozzád.” (2 Királyok 6:32–33)

A kis cetlikre írt kívánságokat nemcsak személyesen, hanem postai, illetve elektronikus úton is el lehet juttatni a kiemelt jelentőségű helyre.

Városkám, Belz

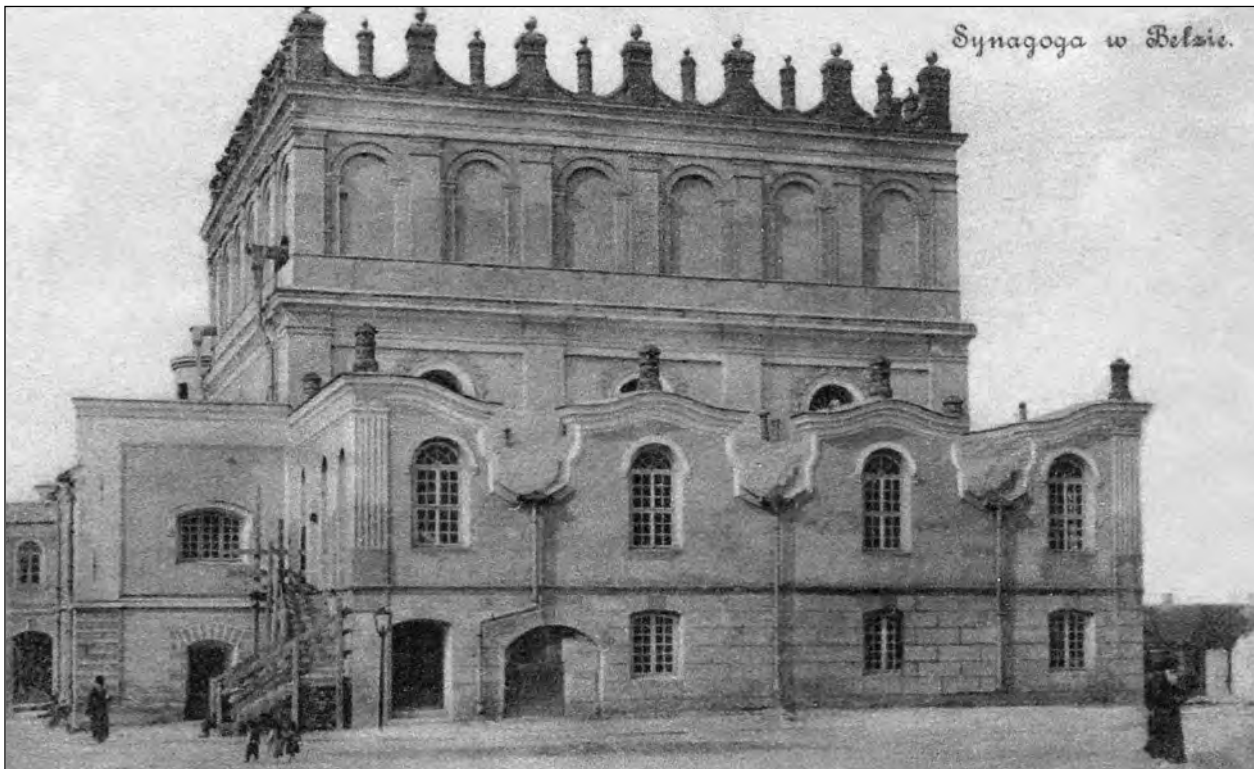
Belz napjainkban egy alig több mint 2000 lelkes kis település. A városka Ukrajnában, a lengyel határhoz közel helyezkedik el. A legelterjedtebb feltevése szerint neve az ósláv belz vagy bewz szóból származik, mely sáros, nedves területet jelent.

Belz nemcsak Ukrajna, hanem Kelet-Európa egyik legrégebbi városa. Első említésére a régi orosz krónikában kerül sor (Mesék az elmúlt évekről), ahol az olvasható, hogy

sági eljárás zajlott zsidók bevonásával. Kezdetben a zsidó közösség a Przemiescie Lubelskie (Lublin külváros) kerületben élt, de Belz növekedése miatt 1509-ben a zsidó negyed a városfalakon belülre került. 1570-ben mintegy 20-25 zsidó család élt Belzben. 1587-ben a domonkosok eladtak egy telket zsinagóga építésére, ami azt jelenti, hogy a városi magisztrátus elismerte a zsidók jelenlétét, és a judaizmust törvényes vallásnak tekintette.

el, az emberek Sár Sálomnak (Békeherceg) nevezték.

Sálom Rokéach kezdeményezésére 1843-ban létrehozták a Nagy Zsinagógát és egy bét midrást. 1874-ben a Rokéach család támogatta a talmud-tóra iskola építését. Sálom Rokéach karizmatikus személyisége miatt a chászid eszmék széles körben elterjedtek Galícia északi részén, Volhíniában és Magyarországon. A legenda szerint Rokéach rabbi képes volt meggyógyítani az embereket, és

Belzi zsinagóga

1031-ben Bölc Jaroszláv kijevi herceg védte a lengyelekkel szemben. 1170-ben a független belzi hercegség fővárosa lett. Miután a Rurik-dinasztia befejezte uralkodását, Belz a Galíciai-Volhíniai Királysággal együtt a Lengyelország, Magyarország és Litvánia uralkodói közötti viták középpontjába került. 1377 és 1387 között a város magyar fennhatóság alá került. 1387-ben Jadviga (Hedvig) lengyel királyné eltávolította a magyar nádort Ruténiából, majd a területet beépítette a Lengyel Királyságba. Egy évvel később férje, II. Jagelló Ulászló átadta ezt a földet IV. Siemowitnak, Maszovia hercegének. 1462-ben a város Belz-Pfalz fővárosa lett, amelyet Belz tartományának a Lengyel Koronához csatolása után hoztak létre.

Zsidók a városban

A legkorábbi utalás a belzi zsidókra 1469-ből származik, amikor bíró-

Az első sül (imaház) fából készült, mint a város legtöbb épülete. Később újabb zsinagógát emeltek mellé. A 17. század elején Joel Szirkesz (1561–1640) volt rabbija. Szirkesz rabbi talmudtudós hírében állt. BaH (Bajit Chadas – Új Ház) néven ismertté vált legjelentősebb műve egy négykötetes jogi kommentár, amely a legfontosabb szefárd tudósok számos döntését alkalmazta az askenáz világban.

1648-ban, a kozák forradalom idején Belzet is ostromolták a kozákok, és jelentős adókat követeltek a lakoságtól. A 17. század közepének háborúi szinte teljesen megsemmisítették a várost. Az újjáépítés felgyorsítása érdekében a belzi önkormányzati tanács ugyanazokat a jogokat biztosította a zsidóknak, mint más polgároknak. 1704-ben, a nagy északi háború idején Belzet a svéd csapatok elpusztították. Lengyelország első felosztásával 1772-ben a Habsburg Monarchia, azon belül is Galícia tartomány része lett. A város elvesztette politikai és közigazgatási jelentőségét, később kisipari és kereskedelmi központ lett.

1789. május 7-én II. József császár kiadta a türelmi rendeletet, melynek értelmében a keresztények és a zsidók közötti jogi és lakóhelyi különbségek nagy részét felszámolták, valamint feloldották a zsinagógák építésére és a zsidó temetők létesítésére vonatkozó korlátozásokat. A belzi zsidók az egész városközpontban letelepedtek, beleértve a piacleret is. Az 1806-os nagy tűzvész után, amikor a legtöbb faépület – köztük az imaházak is – leégett, új zsinagógát emeltek a befolyásos Adler család támogatásával.

A város és a chászidizmus

1816-ban Belz Galiciában a chászid mozgalom egyik központjává vált, a híres Rokéach chászid dinasztia otthona lett. A dinasztia a található Brodyből származó Sálom Rokéach (1779–1855) cádik alapította, aki Jákob Jichák Horowitz (a lublini látó/látnok) tanítványa volt. Tanára 1815-ben bekövetkezett halála után Rokéach rabbit cádiknak, a chászid udvar vezetőjének ismerték

a nehéz időkből zsidókon és keresztényeken egyaránt segített. Hírneve messze túljutott Galícia, Volhínia és Bukovina határain. Több száz zsidó érkezett Belzbe személyes áldásáért. A cádik 1855-ben hunyt el, a belzi zsidó temetőben nyugszik. Sírhelye mára zarándokhelyé vált.

Sálom Rokéach ötödik és egyben legfiatalabb fia, Jósua Rokéach (1825–1894) lett Belz rabbija, aki – apjával ellentétben – nemcsak közösségi, hanem politikai szempontból is aktív volt. 1878-ban a híres kelet-galíciai cádikim (chászid vezetők) Jósua Rokéach vezetésével létrehozta az ortodox zsidók első politikai szervezetét, a Mházikéi hádáátot (héber: A hit előmozdító), amely harcolni akart a felvilágosodás elterjedése ellen Galiciában. A Mházikéi hádáat tagjai jelentették meg a feltörekvő ortodox mozgalom egyik első folyóiratát.

1894-ben Jiszáchár Dov Rokéach (1854–1926), Jósua fia lett a dinasztia harmadik belzi rabbija. Jiszáchár rabbi továbbra is a chászid hagyományokat tanította, népszerűsítette az oktatást, jelentős tiszteletnek örvendett Galiciában és Magyarországon egyaránt. Azt hitték róla, hogy csodatevő. Több ezer zarándok érkezett különböző országokból Belzbe, hogy megkapja áldását. Elődeihez, Sálomhoz és Jósuaéhoz hasonlóan őt is a belzi zsidó temetőben temették el, ahová a zarándokok imádkozni jönnek sírjaikhoz.

1880-ban Belznek 2135 zsidó lakosa volt (a népesség 52 százaléka). A 20. század elején egy bizonyos Feivel Taub által alapított zsinagógát emeltek a Lwowskie Przemiescie (Lviv külváros) negyed közelében. 1909-ben Feivel fia – szintén Feivel – megalapította a Jisrej Lev (Egyenes akaratú emberek) jótékonyági társaságot, amely segített a betegeknek és a szegényeknek, sőt 1910-ben a piactól délre zsinagógát is épített.

A 20. század és a jelenkor

1914-ben Belz 3600 zsidó, 1600 ukrán és 900 lengyel lakossal büszkélkedhetett. Az első világháború jelentős hatással volt a városra: megzavarta a zsidó közösség normális életét. 1914–1915-ben orosz csapa-

Programajánlat

November
Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

November 4., csütörtök, 19 óra: Pesti zsidó szonvilág – zenés játék
November 6., szombat, 19 óra: Pokolbéli víg napjaim
November 9., kedd, 19 óra: A Pulitzer-ügy – doku-dráma
November 10., szerda, 19 óra: Címzett ismeretlen – levél-dráma
November 11., csütörtök, 19 óra: Pilátus – monodráma
November 13., szombat, 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

November 18., csütörtök, 19 óra: A három jiddise máme – zenés játék
November 20., szombat, 19 óra: Herzl – kávéházi dráma
November 24., szerda, 19 óra: Kalapkúra – zenés kabaré
November 25., csütörtök, 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

November 30., kedd, 19 óra: Talmud, Tóra és a többiek

Gyógyszertámogatás bővítése

Korábban a gyógyszertámogatásunk csak az átlagosnál drágább, kb. 5.000 és 50.000 Ft közötti gyógyszerekre vonatkozott, és ezt a támogatást a jövőben is folytatni kívánjuk. A bővítés abban áll, hogy támogatásunkat kiterjesztjük az olcsóbb gyógyszerekre is, ha azok együttes összege a jövedelemhez képest túlságosan magas. Ez a támogatás is esetenkénti, tehát nem állandó jellegű. Megjegyezzük, hogy a gyógyszereken kívül továbbra is igényelhetnek támogatást szociálisan rászoruló betegek magánorvosi MRI-vizsgálat elvégeztetésére, ha az állami egészségügy csak késői időpontra tudná azt vállalni.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kérhető: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

NAPTÁR

November 5., péntek	Kiszlév 1.	Újhold, Gyertyagyújtás: 4.02
November 6., szombat	Kiszlév 2.	Szombat kimenetele: 5.07
November 12., péntek	Kiszlév 8.	Gyertyagyújtás: 3.53
November 13., szombat	Kiszlév 9.	Szombat kimenetele: 4.59

APRÓ- HIRDETÉS

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés
Zuglóban, Vezér u. 156.
VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Mindennemű régiséget vásárolok díjtalan kiszállással. Teljes lakáskiürítéssel! Híradástechnikát, bakelitlemezeket, bútort, könyvet, kerámiát, porcelánt, bronztárgyakat, órákat, kitüntetést, papírrégiséget, éreket, játékokat, (retró tárgyak előnyben). Pintér Nikolett, 06-1/466-8321, 06-30/973-4949.

Gyűjtő venne bélyeggyűjteményt, postai képes levelezőlapot. 0620/522-5690, 061/322-8439.

Életjáradéki szerződést kötne középkorú, leinformálható vállalkozó. Hívjon bizalommal: 06-70-7777-005.

Kiadó 1. emeleti, 72 m² alapterületű, 2 szobás, teljes körűen berendezett és gépesített lakás a Dohány utcában, a zsinagógával szemben. Bérleti díj: 200.000 Ft/hó + rezsi. Érd.: 06-30-415-9036.

Hírek, események röviden

– **Születésnap.** A szegedi közösség péntek este köszöntötte Varga Katalin nyugalmazott pedagógust 80. születésnapján. Kendrusz Attila és Siklósi Miklós a Teremtő áldását kérve kívántak minden jót a közösséget a mai napig aktívan tevékenykedő, mindenre nyitott, kedves Katikának.

tok foglalták el, és a Galíciai-Bukovinai Főkormányzóság részévé vált. A megszállás első napjaiban az orosz csapatok felgyújtották a piacnál és az ahhoz közeli utcákban található zsidó házak nagy részét. Már csak a leégett falak emlékeztettek a Jisrej Lev imaházra, a bét midrára és a talmud-tóra iskolára. 1916 és 1918 között a Nagy Zsinagógában egy osztrák katonai kórház működött.

Az első világháború idején Jiszáchár Dov Rokéach rabbinak el kellett hagynia Belzet. Munkácsra költözött, és csak a háború vége után tért haza. 1926-ban hunyt el. Halála után Áron Rokéach (1880–1957) lett a belzi chászidizmus vezetője. A Rokéach család támogatta a város összes megsemmisült zsidó épületének rekonstrukcióját. Rabbi Áron már fiatal korában tóratudós volt. Korai éveitől kezdve aszketikus életmódot folytatott, ami kihatott az egészségére is. Visszafogott és titokzatos személyként vált ismertté. Tanítványai közül sokan meséltek a hagyományostól eltérő viselkedéséről és csodatételeiről, sokszor említették egy lapon őt Bál Sém Tovval, a chászidizmus legendás alapítójával.

Sajnálatos módon a belzi zsidóságot is megtépázta a vészidőszak. Rokéach rabbi csodával határos módon megmenekült, és Izraelben hozott létre belzi chászid központot. 1957-ben bekövetkezett haláláig Ereben élt és tevékenykedett. 1945-ben 220 zsidó túlélő tért vissza Belzbe. A háború előtti lengyel státuszukat felhagyva néhányan Izraelbe vagy egyéb országokba költöztek, de egy kis zsidó közösség azért maradt a városban (egészen az 1990-es évek végéig). A zsidó kulturális örökség legértékesebb nevezetességeit – köztük a Nagy Zsinagógát, a bét midrást és a talmud-tóra iskolát – a náci 1942-ben lebontották. 1951-ben a szovjetek igyekeztek megtisztítani a második világháború után is megmaradt romokat. Az egykori mikve épülete a zsinagógakomplexum egyetlen eleme, amely megmenekült. A Jisrej Lev Filantróp Társaság épülete és a zsidó temető részben szintén megmaradtak.

(Felhasznált forrás: <https://shtetlroutes.eu/en/belz-putvnik/>)

Miklós Dóri

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujélet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 4800 Ft
Külföldre 6800 Ft/év
USA és Izrael: 7500 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák:
mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

SPINOZA ZSIDÓ FESZTIVÁL

3 a nagylány jiddise máme

Volt a 19. században egy kiváló, ma már érdemtelenül alábecsült gondolkodó, Karl M., aki többek között a Das K. (A T.) című bestsellerével alaposan felforgatta a következő száz-egynéhány évet. Nos, ő egy korai írásában, A zs.-kérdésről, sok oldalról vizsgálta a címében megjelölt témát. ÁMDE eléggé el nem ítélt módon egyáltalán nem foglalkozott a társadalomban hasonlóan fontos nőszereplővel, a jiddise máméval. Így hát ez a feladat kései utódaira maradt, pl. Dan Greenburgra, aki kellő humorral és filozófiai mélységeket megcsillantva vezette föl a kérdést: Kiből lehet jiddise máme? (Meg is válaszolta: bárkiből.)

Az ő nyomdokain indult el három ifjú művész: két nagyszerű dzsesszista: Klein Judit és Fenyő Fruzsina, és egy énekes-színész: Váradi Eszter Sára.

A felállítás kitűnő, szövegeket, triónak is elég lehetőséget ad – de hogyan lesz ebből a jiddise máme (JM) kategória felmagasztalása? Ehhez sok humor kell, mert a JM tömörked belülről áramló szeretetet, aggodást produkál. A külvilág ellenben ezt túlzásnak tekinti, a modern világ egyenesen megmosolyogtatónak, hogy mindent csak a JM tud jól (sőt jobban), csak ő tudja megítélni, mi lehet az ünnepi ebéd, milyen jármű kell a családnak (és meghatározza a szempontokat), milyen tanulmányokat végezzen a család számos gyermeke (l. előbb), és milyen partnert kell a fiának (l. előbb). Kénytelen vagyok a valóságból szerzett ismereteimet elővezetni: egyik sem elég jó. Mindezt szeretetből teszi, de akkora szeretetből, hogy az már egy mindent elsöprő szerelemmel is felér.

Ebből adódik az énekes trió leleménye: a műsorba válogatott dalok

Klein Judit, Váradi Eszter Sára és Fenyő Fruzsina

részben a szvingkorszak klasszikusai. Ezekből mindenkinek jut, persze, szóló is, Eszter-Sára megcsillogtathatja musical/operett-hangját, Klein Judit páratlanul erős a jiddis dalok előadásában, de nem csak abban. Ugyanis némelyik klasszikust scattelve énekelte ő is, Fruzsina is – aki még emlékszik Ella Fitzgerald-ra, az ő (kevesek által utánzó) eszköze volt ez a vakszóveges improvizáció. Nagyon illett Fenyő Fruzsínának az All of me – és már itt is vagyunk a műsornál, Gershwin, Piaf vagy Sinatra sikereinél. De azért ezek a dalok mégsem a szeretetről, hanem a szerelemről szólnak. Bár ez talán nem is annyira fontos.

Fontos viszont, hogy mi köti össze a dalokat, már ha nem koncerten vagyunk. Az elhangzott töredékek, viccek, poénok, helyzetgyakorlatok

nem igazán adtak vázát az előadáshoz. A dalok leváltak az összekötő szövegekről, a szövegek meg a dalokról. A gyengéd szeretet, amit a Mein jiddische máme tükrözött (aminek versszakait jiddisül, angolul és magyarul énekeltek – ez nagy lelemény), könnyedén elbírta volna valamivel több iróniát, valamennyivel több reakciót a leküzdhetetlenül dédelgető mamákkal kapcsolatban... A célcsoportról szóló anekdoták, csattanós viccek fölfrissítésével, átkalapálásával és főleg (próza vagy kabaré-)színpadszerűbb megszólaltatásával egészen biztosan komolyabb sikereket fognak még elérni. Akkor majd nemcsak az egyes dalok lesznek tökéletes ritmusban, hanem az előadás egészének is meglesz a ritmusa.

Nem mondom, hogy kötelező a férfitámogatás, ha nők vannak színpadon, de a hármak nagyszerű segítséget kaptak a zongorakísérő Pánczél Kristóftól, aki ha lehet, még talán náluk is jobban élvezte az előadást, sőt szót (hangot, dalt) is kért és kapott. Jelzem, és nem elfogultságból: kaphatott volna többet is, akár mint a JM-ek agyonföltett cél-személye...

Már nem egészen ugyanúgy élünk, mint Woody Allen, és nem is minden JM-fiácskája szorul pszichiáterre. Szóval remélem, hogy a három anyuka az életben sokkal elviselhetőbb, mint a viccekben emlegetett jiddise máme. És később is olyan marad, csak a pozitív tulajdonságait megőrizve.

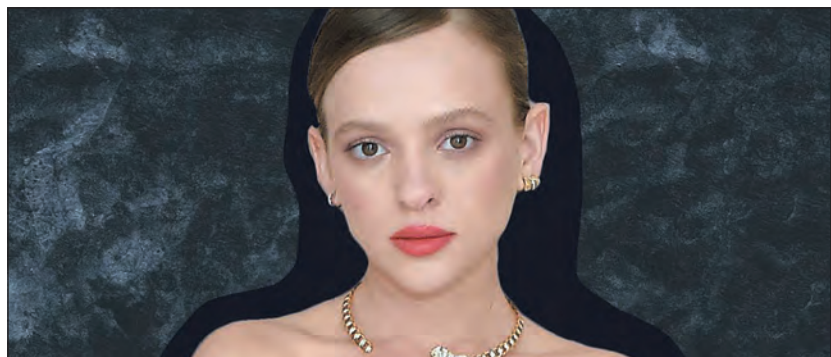
Mindenesetre az est koncertrésze már most jeles.

Három jiddise máme
Szereplők: Klein Judit, Váradi Eszter Sára, Fenyő Fruzsina
Írta: Klein Judit (ötletgazda és rendező: az élet és az előadók)
A zongoránál: Pánczél Kristóf
Bedő J. István

Az Unorthodox sztárjának búcsúja holokausztúlélő magyar nagymamájától

Shira Haas izraeli színésznő – akit a nagy sikerű Unorthodox és Shtisel című sorozatokból ismerhettünk meg – megrendítő szavakkal búcsúzott el a közelmúltban elhunyt, holokausztúlélő nagymamájától, aki magyar származású volt. „Micsoda ajándék nekem, hogy te voltál a nagymamám” – írta a 26 éves színésznő.

„Egy igazi túlélő volt, aki szinte minden családtagját elveszítette a holokauszt során, és aki emiatt a legszebb módon állt bosszút: a szeretettel. Négy gyermeke, tizenhárom unokája és tizenhat dédunokája született. Belőle merítettem inspirációt és szeretetet egész életemben. Micsoda ajándék nekem, hogy te voltál a nagymamám. Örökké hiányozni fogsz” – idézi Shira Haas izraeli színésznő Instagram-bejegyzését a [mazsihisz.hu](https://www.mazsihisz.hu) a [Kveller.com](https://www.kveller.com) cikke alapján.

Shira Haas

Fotó: Stefanie Keenan/Getty Images for Chanel

Az Unorthodox sztárja korábban is beszélt a nyilvánosság előtt a családjáról. Tavaly azt nyilatkozta: „A Magyarországról származó nagymamám és az Auschwitzot megjárt nagyapám Izraelben találkoztak. Nem szerelemből házasodtak össze, hanem azért, hogy családot alapítsanak. Azt mondták egymásnak: megpróbáltuk megölni minket, de építsük újra, amit igyekeztünk lerombolni. A válasz a szeretet legyen.”

Shira Haas azt írta: „A halála előtt a nagymamámnak az volt az utolsó üzenete számomra, hogy nem tudja szavakkal leírni, mennyire szeret, de én ezt biztosan érzem is. Számtalan napot és éjszakát töltöttünk együtt, amikor beteg voltam, mindig mellettem volt.” (Shira Haas gyerekkorában átesett egy rákbetegségen.) A színésznő így fogalmazott: „Ő volt a gyerekkorom, az életem ikonja.”

SPÁNN GÁBOR

Lehallgatás

Nemrégiben akaratlanul a Pegasus magyarországi kisöccse lettem. Nem vágytam én mitológiai szerepre, de mivel nálunk takarítás volt, és utálok, ha a porszívó brummog a lábaim között, feleségemmel együtt még szabadon lélegezve elmentünk a közeli bevásárlóközpontba. Na ott lettem én Pegasus. Mint tudjuk, Pegasus atyja a tengerek istene volt. Az én édesapám csupán munkaszolgálatos, és annyira nem bírt a vízzel, hogy még Ukrajna hómezőiről sem tudott élve hazajönni, így én máig még porai előtt sem tudok imádkozni. De ez egy másik történet.

Miközben leendő özvegyem ámokfutását végezte a bevásárlólistát olvasva, én leültem abba a „kétrebe”, ahová lehet vinni az önkiszolgáló kajákat, könyvet, újságot, vagy lehet tenni csupán a semmit. Márpedig az emberek megfigyelésénél érdekesebb dolog egy újságíró számára nem létezik. Így történt, hogy a tőlem egy méterre lévő asztalhoz egyszer leült egy férfi páros. Azonnal Stan és Pan jutott eszembe. Mert az egyikük alacsony, nyüzüge, egyszálbelű emberke volt, akire azt mondták, neki kétszer kell beugrani egy medencébe ahhoz, hogy egyszer csobbanjon. Jó vágóújságban lévő társa pedig ironikusan szólva az a fajta férfiember, akinek egy lépést hátra kell lépnie ahhoz, hogy be tudja gombolni a zakóját. Leültek, és miközben a magukkal hozott street foodot falatozni kezdték, hangos magánbeszélgetést folytattak, aminek akaratlan „lehallgatója” lettem.

Azt mondja a kövérebb:

– Nahát, már nem nagyon tudjuk tovább húzni, ideje, hogy a Pityukám feleségül vegye ezt a Rózá, hisz egy éve járnak együtt, a fiám is harminc, a lányról azt sem tudom, mennyi, de hogy huszonevé tudja az ábécét, az biztos!

– Jól van, aranyapám! De mi bajod a friggyel?

– Hát különösebb panaszom nincs, időnként csipem, időnként utálok a leendő menyemet. Szép lány lenne úgy Istentől eredően is, de ez úgy meszeli magát, mint egy öreg amerikai színésznő. Annyi púder van rajta, amennyi egy szoba vakolatához elég! S nem fogod elhinni, de látam közelről, amikor aludt, hogy levágatta a szemöldökét, és képzeld el, tetoválás van a helyén! Na meg eddig is kétszer rászóltam, hogy ideje lenne foltot varrni a farmerje térdére, mert megszólják az emberek. Ő ilyenkor kinevet, és azt feleli: Fater! Nézzen a naptárra! Ez a luk direkt van ott, ez a trendi, ha megvarrnám, akkor röhögnének ki.

– Hát ezek még nem olyan bajok, ha amúgy szeretik egymást, és jó hatással van a Pityura.

– Na ez igaz! Hallom, amikor együtt vannak, hogy mindig piszkálja az én lusta fiamat, hogy nem elég az egy állás, bármennyire jól fizetik, igenis tanuljon nyelveket, mert ahány nyelv, annyi ember. Az én Pityukám védekezik, hogy most végre öt év után bedolgozta magát, erre azt feleli ez a lúnya, annyit tudhatnál, hogy egy mai ember általában négyévente pályát kell módosítson, az a korszerű, de ezt ők valahogy invázióknak hívják.

A sovány kijavította:

– Az nem invázió, hanem innováció! És mit akarsz? Nem lesz abból rossz asszony, aki tanulásra noszogatta az urát.

– Hát igen, ezt mondja az én asszonyom is, aki persze mindig a Rózá védi, de nem is ez a fő bajom, mert nekem mindegy, hogy miben, csak sikeres legyen a Pityu. Egy baj van ezzel a fehércseléddel – és itt közel hajolt a csenevész barátjához –, az a baj, hogy Róza zsidó!

Kis csend következett, majd az okosabbnak tűnő vékony barát azt mondta:

– Na ez tényleg bibi, mert most már értem! Azért taszigálja sokféle állásba, hogy majd sok pénzt húzzon le a leendő férjéről! Édes öregem, ennek ellenére amondó vagyok, hogy zsidó ide, noszogató oda, kell a fiad mellé egy feleség, legfőképpen majd letagadjátok, hogy zsidó, hisz az lányon úgysem látszik.

Ezzel fölálltak, a zsíros papírokat ott hagyták az asztalon, nekem pedig beugrott a keserűen szarkasztikus történet:

Amerikában – ahol minden lehetséges és annak az ellenkezője is – működik egy állatkertben egy krokodilokkal teli medence. Egy tábla hirdeti, hogy az állatok veszélyesek, de aki meg meri tenni, hogy az egyik oldalon beugrik, átússza a medencét, és élve kijön a túloldalra, annak az állatkert tulajdonosa egymillió dollárt fizet. A látogatók röhögcsélnek és összeborzonganak a tábla olvastán. Jelentkező természetesen nincsen. Egyszer csak váratlanul az én történetemben is szereplőhöz hasonlóan nyeszlett férfiember beugrik ruhástól a medencébe, és veszett karcsapásokkal, örült módon cikázva úszik. Valami isteni csoda folytán élve jön ki a túloldalra, mögötte néhány centire egy krokodil tátott szájától. Azonnal odarohan hozzá egy tévés, és interjút készít vele.

– Uram! Hogy merete ezt megtenni, amire eddig az állatkert fennállása óta nem volt példa?

– Tetszik tudni, én megolvastam, hogy itt harminc krokodil van legalább. Nekem eszem ágában sem volt közéjük ugrani, de mögöttem állt a feleségem, aki meglökött.

A riporter percekig nem jutott szóhoz, majd befordulva a kamera felé, up to date módon így zárta riportját:

– Kedves nézőink! Ebből is láthatják, hogy minden sikeres férfi mögött ott áll egy ambiciózus nő.

Zoltaiádák 1.

A 90-es évek eleje. Egy távoli megye egyik falujának polgármestere telefonált, hogy a zsidó temető már nagyon rossz állapotban van, a Mazsihisz hozassa rendbe – mesélte az üv. igazgató, és egyúttal hívott, hogy menjünk oda együtt. Bandi Laci, a sofőr már útra készen várt, és mintegy órányi autózás után megérkeztünk az önkormányzat épületéhez.

A polgármester kávéval kínált minket, majd az alábbi párbeszéd fül- és szemtanúja voltam.

– Üdvözlöm tisztelettel, Zoltai igazgató úr! A temetőről elmondanám most már személyesen is, hogy elgazosodott, több sírkő ledől stb. Szóval meg kéne oldani a dolgot.

– Megoldjuk! Laci, hozd a dossziét!

– Na itt van – lapozgat Zoltai, majd elővesz egy ívet, és olvasni kezdi: Schwarz Ignácék, Kossuth u. 12., Deutsch Jakabék, Petőfi tér 4., Kohn család, Fő utca 9. – és még vagy tucatnyi nevet és címet sorol.

– Nos, polgármester úr? Ezeket a zsidókat elhurcolták Auschwitzba, egy sem jött vissza.

– Igen, sajnos – így a polgármester.

– Azt ugye tudja, mi történt a házaikkal, lakásaikkal, földjeikkel???

– Hááát...

– Most akkor ön szerint kinek is kell rendbe hoznia a zsidó temetőt?

– Értem, Zoltai úr. Jó utat hazafelé!

kápé